

*Milica Mihaljević**

(Institut za hrvatski jezik, Zagreb)

HRVATSKI DEANTROPONIMNI NEOLOGIZMI KAO TERMINOLOŠKI I PRAVOPIISNI PROBLEM

Новоречје, 2023, бр. 8.

U radu će se s terminološkoga stajališta analizirati naziv *deantroponimni neologizmi*. Usporedit će se s bliskoznačnim i srodnim nazivima koji su potvrđeni u *Jezikoslovnome korpusu* (i analizirati njihove definicije u bazi *Hrvatskoga strukovnog nazivlja (Jezikoslovno nazivlje)* te predložiti definicije i razgraničenja. Budući da su s *deantroponimnim neologizmima* povezani i pravopisni problemi, analizirat će se pravopisna pravila koja se na njih odnose iz *Hrvatskoga pravopisa* (Jozić i dr. 2023) Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje i *Rječnika velikoga i maloga početnog slova* (Blagus Bartolec i dr. 2023). Na kraju rada analizirat će se i konteksti u kojima se te novotvorenice pojavljuju.

Gljučne riječi: deantroponimni neologizam, eponim, neologizam, novotvorenica, *Jena*.

1. UVOD

Kao što je odnos između naziva i apelativa često dinamičan, pa se nazivi mogu terminologizirati i postati riječi općega jezika, a riječi se općega jezika mogu terminologizirati i postati nazivi i odnos između imena i apelativa nije statičan te imena mogu postati apelativi bez ikakve promjene izraza osim u nekim slučajevima zamjene u zapisu velikoga početnog slova malim. Proces terminologizacije i determinologizacije (usto i reterminologizacije) često su bili predmetom istraživanja hrvatskih jezikoslovaca¹.

* ORCID 0000-0002-9348-8177; mmihalj@ihjj.hr

¹ Više vidi u Hudeček, Mihaljević 2012.

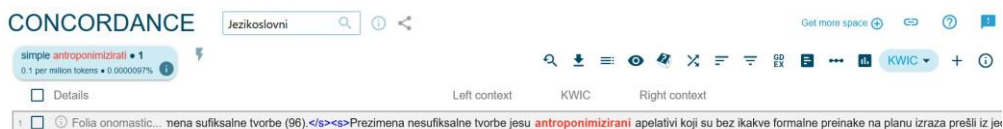
2. TERMINOLOŠKA ANALIZA

Polazište za terminološku analizu terminološka je baza *Struna* (podbaza *Jena*) i *Jezikoslovni korpus* izrađen za potrebe projekta *Hrvatsko jezikoslovno nazivlje – Jena*. U *Jezikoslovnome korpusu* nije zabilježen naziv *deantroponim*, kao ni nazivi *deantroponimizirati* i *deantoponimiziran*. U korpusu se nalazi jedna potvrda pridjeva *deantroponimni* u nazivu *deantroponimno prezime* (vidi 1. sliku).

1. slika: Naziv *deantroponimno prezime* u *Jezikoslovnome korpusu*

U *Jezikoslovnome korpusu* potvrđeni su nazivi *antroponim*, *antroponimni* (u značenju 'koji se odnosi na antroponim'), *antroponimizirati* i *antroponimiziran* (u nazivu *antroponimizirani apelativ*).

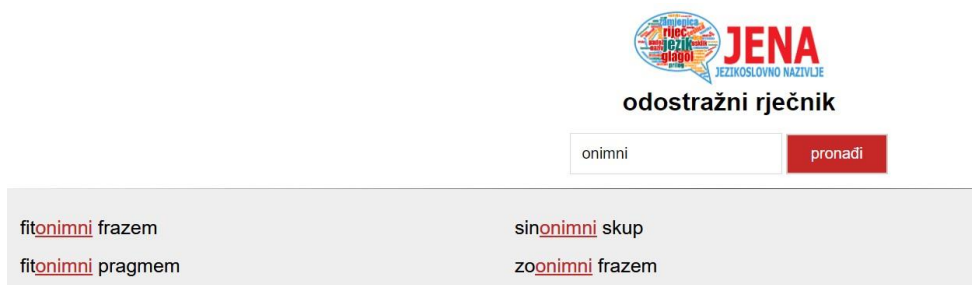
2. slika: Naziv *antroponimizirani apelativ* u *Jezikoslovnome korpusu*

U *Jeni* je naziv *antroponim* definiran kao na 3. slici:

antroponim <i>im. m. jd.</i>	
definicija	ime osobe ili skupine ljudi
istovrijednice	engleski: anthroponym njemački: Anthroponym francuski: anthroponyme ruski: антропоним švedski: personnamn, antroponym
podređeni nazivi	individualni antroponim, skupni antroponim
razredba	polje: filologija grana: opće jezikoslovlje (lingvistika) projekt: Hrvatsko jezikoslovno nazivlje (JENA)

3. slika: Naziv *antroponim* u *Jeni*

U *Jeni* nije zasad zabilježen pridjev *antroponimni*, ali je on pravilno tvoren. U *Odostražnome rječniku Jene*² (<https://jena.jezik.hr/wp-content/odostrazni-jena/>) nalaze se ovi nazivi koji završavaju na *-onimni*: *fitonimni*, *sinonimni*, *zoonimni*.

odostražni rječnik

onimni

fitonimni frazem sinonimni skup
fitonimni pragmem zoonimni frazem

4. slika: Završetak *-onimni* u *Odostražnome rječniku Jene*

Na isti bi se način tvorili pridjevi i od ovih naziva koji završavaju na *-onim* zabilježenih u *Odostražnome rječniku Jene*.

² Više o *Odostražnome rječniku Jene* vidi u Mihaljević 2023.

abionim	hagionim	nesonim
andronim	hidronim	ojkonim
antonim	hijeronim	oronim
antroponim	hilonim	paralionim
astronim	hodonim	paronim
bentonim	holonim	patronim
bionim	homonim	potamonim
deonim	hormonim	pseudonim
dijaplonim	horonim	sinonim
egzonim	idionim	skupni antroponim
endonim	individualni antroponim	speleonim
eponim	kozmonim	talasonim
etnonim	krematonim	teonim
fiktonim	kriptonim	toponim
fitonim	meronim	urbanim
geonim	metronim	zoonim
ginekronim	mikrotoponim	

5. slika: Završetak *-onim* u *Odostražnome rječniku Jene*

Naziv *deantropnim* u hrvatskim izvorima nije zabilježen. Ako taj naziv znači 'riječ koja je nastala od imena osobe ili skupine ljudi', od njega bi se sustavnom tvorbom mogao tvoriti pridjev *deantropnimni*. Ipak se tu postavljaju dva pitanja: 1. koji je odnos naziva *deantropnim* i *eponim* i 2. je li bolje govoriti o *deantropnimnom* ili o *deantropnimiziranome neologizmu/novotvorenici*.

U jezikoslovlju je dobro prihvaćen naziv *determinologizacija* (vidi 6. sliku).

determinologizacija <small>im. ž. jd.</small>	
definicija	prijelaz naziva iz nazivlja u opći jezik
istovrijednice	engleski: determinologization njemački: Determinologisierung francuski: détermination ruski: детерминализация češki: determinologizace
suprotnica	terminologizacija
napomena	Primjer je determinologizacije uprava naziva <i>pluskvamperfekt</i> u općemu jeziku da se označi nešto što je bilo jako davno ili <i>imperativ</i> u značenju nečega što je obvezatno.
razredba	polje: filologija grana: opće jezikoslovlje (lingvistika) projekt: Hrvatsko jezikoslovno nazivlje (JENA)

6. slika: Naziv *determinologizacija* u *Jeni*

Po analogiji se može tvoriti naziv *deantroponimizija*, kojim bi se označio prijelaz riječi ili izraza iz imena u opći jezik, pa bismo mogli imati skladan terminološki sustav: *terminologizirana riječ* (riječ općega jezika koja postupkom terminologizacije postaje naziv) – *determinologizirani naziv* (naziv koji postupkom determinologizacije postaje riječ općega jezika); *antroponimizirani apelativ* (apelativ koji postupkom antroponimizacije postaje ime) – *deantroponimizirano ime* (ime koje postupkom deantroponimizacije postaje apelativ).

Ako prihvatimo naziva *deantroponimizacija*, postavlja se pitanje je li taj naziv istoznačan nazivu *eponimizacija* (koji se može tvoriti od naziva *eponim*). U *Jeni* je *eponim* obrađen kao na 7. slici:

eponim <i>im. m. jd.</i>	
definicija	opća imenica koja je nastala od vlastitoga imena ili prezimena
istovrjednice	engleski: eponym njemački: Eponym francuski: déonymes, éponymes ruski: эпоним češki: eponymum švedski: eponym
poveznica	//hrcak.srca.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=317447://hrcak.srca.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=325778
napomena	Naziv <i>eponim</i> potvrđen je u dvama značenjima: može označavati i imenodavatelja i, češće, imenoprimatelja.
razredba	polje: filologija grana: opće jezikoslovlje (lingvistika) projekt: Hrvatsko jezikoslovno nazivlje (JENA)

7. slika: Naziv *eponim* u *Jeni*

Ako je eponim definiran kao opća imenica koja je nastala od vlastitoga imena ili prezimena, onda nema potrebe za uvođenjem naziva *deantroponim* u istome značenju. Proces *deantroponimizacije* zapravo je proces *eponimizacije* samo je polazište drugo. Međutim, u praksi se naziv *eponim* često upotrebljava i za višerječne nazive koji kao jedan element imaju ime ili pridjev tvoren od imena.³

Na kraju terminološke analize treba spomenuti i odnos naziva *neologizam* i *novotvorenic*a, koji je ovako razriješen u *Jeni* (vidi 8. slika).

³ Više o eponimnim nazivima u hrvatskome jeziku vidi u Kereković 2019.

novotvorenica <small>im. ž. jd.</small>	
definicija	nova riječ nastala tvorbom ili posuđivanjem ili novo značenje postojeće riječi
istoznačnice	dopušteni naziv: neologizam
istovrijednice	engleski: neologism njemački: Neologismus francuski: néologisme ruski: неологизм, новое слово
podređeni nazivi	terminološka novotvorenica
napomena	Navedena definicija odgovara značenju naziva <i>novotvorenica</i> u širem smislu i istoznačna je s internacionalizmom <i>neologizam</i> . U užemu se smislu novotvorenice odnose samo na tvorbu.
razredba	polje: filologija grana: opće jezikoslovje (lingvistika) projekt: Hrvatsko jezikoslovno nazivlje (JENA)

8. slika: Naziv *novotvorenica* u *Jeni*

3. PRAVOPISNA PRAVILA POVEZANA S DEANTOPONIMIMA/ EPO-NIMIMA

U *Hrvatskome pravopisu* (Jozić i dr. 2013.) nalaze se ova pravopisna pravila:

„Malim se početnim slovom pišu:

a) nazivi proizvoda, jela, pasmina i sorta:

- *babić, izabela...*

b) nazivi nastali od imena ili posvojni pridjevi izvedeni od imena koji su postali strukovni nazivi:

- *amper, tesla, volt*

- *adamova jabučica, božja čestica, božja ovčica, gospina trava, lijepa kata, petrovo uho, smrdljivi martin*”

„Velikim se početnim slovom pišu množinski oblici imena i prezimena kad se upotrebljavaju u osnovnome značenju: *Sve su Ivane došle u školu., Mardešići potječu iz Komiže.*”

„Malim se početnim slovom pišu množinski oblici imena i prezimena u prenesenome značenju: *Na zimovanju je bilo nekoliko budućih janica., U klubu treniraju i mnogi novi modrići.*”

U *Rječniku velikoga i maloga početnog slova* (Blagus Bartolec i dr. 2022: 18) ta su pravila detaljnije razrađena:

„Velikim se početnim slovom pišu množinski oblici imena i prezimena u primarnome značenju (*Svim Nikolama, Nikolinama, Nikicama, Nikšama čestita-*

mo imendan!, Gledali smo sve dubrovačke Hamlete., Sretnu novu godinu žele vam Špoljari!”

„Velikim se početnim slovom piše ime ili prezime u prenesenome značenju kad se njime označava osobina po kojoj je nositelj toga imena ili prezimena prepoznatljiv (*Među mladim košarkašima možda imamo novoga Dražena., Svojim koncertnim nastupom pokazao je da je budući Pogorelić.*)”

Usto se pravilo nalazi i ova napomena: „Malim se početnim slovom pišu množinski oblici imena i prezimena u prenesenome značenju (*U klubu treniraju nove blanke i sandre., Na Šahovskoj olimpijadi sudjelovali su potencijalni karpovi i kasparovi.*)”

Analiza uporabe velikoga ili maloga početnog slova u navedenim priručnicima pokazuje stupanj deantroponimizacije/eponimizacije. Uporaba velikoga ili maloga početnoga slova ukazuje na stupanj deantroponimizacije. Malo je slovo znak veće razine deantroponimizacije, koja je obilježena prijenosom značenja, terminologizacijom i uporabom množine.

1. tablica: Pisanje velikoga i maloga početnog slova deantroponimiziranih izraza

veliko početno slovo	malo početno slovo
Ako se riječ pojavljuje u množini, ali bez prijenosa značenja, zadržava se veliko početno slovo.	Ako se riječ pojavljuje u množini i dolazi do prijenosa značenja, piše se malim početnim slovom.
Ako dolazi do prijenosa značenja, ali se riječ pojavljuje u jednini, piše se velikim početnim slovom.	Deantroponimizirani nazivi pišu se malim početnim slovom.

4. DEANTROPONIMIZIRANE NOVOTVORENICE U PRAKSI

Korpus za ovo istraživanje ručno je prikupljen jer pretraživanje hrvatskih korpusa zbog vremena njihova postanka i nereprezentativnosti nije dovelo do odgovarajućih primjera.⁴ Prikupljajući primjere s interneta uočeno je nekoliko činjenica:

1. Najveći se broj primjera nalazi u kolumnama i riječ je o okazionalizmima.
2. Za razliku od primjera u priručnicima (*janice, blanke, draženi*) te se novotvorenice gotovo beziznimno pojavljuju u negativnome kontekstu.

⁴ Zahvaljujem kolegi Domagoju Vidoviću iz Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje na pomoći pri prikupljanju deantroponimiziranih novotvorenica.

3. Deantroponimizirane novotvorenice uglavnom se tvore od imena osoba iz javnoga i političnoga života.
4. Kod muškaraca se deantroponimizirane novotvorenice najčešće tvore od prezimena (*jovanovići*), a kod žena od imena (*kolinde*).
5. Češće se deantroponimni neologizmi pojavljuju u desničarskim portalima, a osobe prema čijemu je imenu/prezimeni nastalo ime češće su ljevičarski političari.

Sve navedene hipoteze temelje se na malome broju primjera i trebalo bi ih provjeriti na velikome korpusu. U ovome ću radu navesti nekoliko odabranih karakterističnih primjera:

- *Hrvatski tjednik* 16. ožujka 2023, 8. str Damir Pešorda: *Početak kraja hrvatskoga nogometnog čuda:*

Pozitivnom imidžu Hrvatske u svijetu Jedan Šuker ili Modrić pridonose mnogo više no što to mogu desetine pisaca kalibra Tomića ili Pavičića, desetine redatelja kalibra Brešana ili Matanića, statine frljića, labrovića, dežulovića, kekina i inih.

- <https://hrvatskonebo.org/2023/04/19/nenad-piskac-hrvatska-i-izrael-u-splitu-proizvode-magistre-javnih-politika-i-diplomacije/>

Riječ je o studiju koji treba osnažiti ideološku i biološku otpornost establišmenta u svim životnim sektorima, kako bi mu se produžio rok trajanja i kako bi se prikrila njegova unutarnja trulež. Drugim riječima, studij će proizvoditi nove kolinde, milanoviće, plenkoviće, jandrovkoviće, picule, šuice, pejičinovičke, borzanice, lončare i brojne druge „znane i neznane“ junake našeg doba.

- <https://sabh.hr/drzava-govori-o-povecanim-novcanim-kaznama-za-pozdrav-za-dom-spremni-a-proustaski-hrvatski-tjednik-nastavlja-pisati-govorom-mrznje-i-propagiraju-ustastvo>

Jer piše: „Opet imamo, s jedne strane baltiče (nazvao ih je po Milovanu Baltiću, Srbinu i hrvatskom političkom dužnosniku – op. A. Č.), a s druge strane bakariće (pljuje po visokom hrvatskom dužnosniku Vladimiru Bakariću!).”

- <https://narod.hr/hrvatska/vidovic-kristo-mesici-cacici-loncari-klevecu-hrvatski-narod-protupravno-se-bogate-i-sprejavaju-vladavinu-prava>

Vidović Krišto: Mesići, Čačići, Lončari kleveću hrvatski narod, protupravno se bogate i sprječavaju vladavinu prava.

5. ZAKLJUČAK

U prvome se dijelu rada problematizira naziv *deantroponimni neologizmi*. Postavlja se pitanje kako taj naziv razgraničiti od naziva *eponim*. Budući da se eponimi u praksi često upotrebljavaju u širem značenju, tj. tako da obuhvaćaju i višerječne nazive koji kao jedan element imaju ime ili pridjev tvoren od imena, u nekim bi kontekstima bilo dobro uvesti novi naziv koji bi se odnosio na apelative tvorene od imena bez ikakve izrazne promjene osim pisanja maloga početnog slova. U tome slučaju ipak treba razmisliti o nazivu *deantoponimizirana novotvorenica* jer naziv *deantroponim*, od kojega je tvoren pridjev *deantroponimni*, nije prihvaćen u hrvatskome jezikoslovnom nazivlju. Iako su pravopisna pravila jasna, gornji primjeri pokazuju da se ne primjenjuju dosljedno u praksi. Iako su u pravopisu navedeni neutralni primjeri, u praksi se najčešće deantroponimizirane novotvorenice nalaze u negativnome, rugalačkom kontekstu.

IZVORI I LITERATURA

- Jozić, Željko i dr. 2013. *Hrvatski pravopis*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, e-izdanje. [www.pravopis.hr] pristupljeno 15. lipnja 2023.
- Hudeček, Lana; Milica Mihaljević 2012. *Hrvatski terminološki priručnik*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Blagus Bartolec, Goranka i dr. 2022. *Rječnik velikoga i maloga početnog slova*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Hrvatsko jezikoslovno nazivlje* – Jena. [https://jena.jezik.hr/] pristupljeno 15. lipnja 2023.
- Hrvatsko strukovno nazivlje* – Struna. [http://struna.ihjj.hr/] pristupljeno 15. lipnja 2023.
- Kereković, Snježana 2019. Eponimi u jeziku prirodnih i tehničkih znanosti. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 45/1: 135–155.
- Mihaljević, Josip 2023. Programska rješenja. U: *Hrvatsko jezikoslovno nazivlje*, ur. Milica Mihaljević, Lana Hudeček, Željko Jozić. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 117–133.
- Mihaljević, Josip, Mario Marković 2023. Jezikoslovni korpus. U: *Hrvatsko jezikoslovno nazivlje*, ur. Milica Mihaljević, Lana Hudeček, Željko Jozić. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 103–117.
- Mihaljević, Milica, Lana Hudeček, Željko Jozić (ur.) 2023. *Hrvatsko jezikoslovno nazivlje*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Nahod, Bruno 2023. Terminološka baza Struna. U: *Hrvatsko jezikoslovno nazivlje*, ur. Milica Mihaljević, Lana Hudeček, Željko Jozić. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 3–10.

Odostražni rječnik Jene. [[<https://jena.jezik.hr/wp-content/odostrazni-jena/>]] pristupljeno 15. lipnja 2023.

Milica Mihaljević

*DEANTROPONIMNI NEOLOGIZAM AS A TERMINOLOGICAL AND
ORTHOGRAPHIC PROBLEM*

Summary

In the introductory part of the paper, the term *deantroponimi neologizam* is analysed and compared to similar terms attested in the *Croatian linguistic corpus* and the database of linguistic terminology (*Jena* as a part of *Struna*). The focus is on differentiating the meaning of terms *eponim* and *deantoponimni neologizam*. In the second part of the paper, orthographic rules relating to these neologisms are analysed. In the third part of the paper, the usage of these neologisms is analysed.

Keywords: eponym, neologism, deantroponimni neologizam, Jena.